
FIŠEROVE KAJKAVSKE LUČI I KMICE

(Ernest Fišer: *Macbeth na fajruntu: sabrane i nove kajkavske pjesme, 1978.-2013.* Priredio Joža Skok. Matica hrvatska, Zagreb, 2013.)

Mario Kolar, Koprivnica

Već je niz proučavatelja, od kojih je među prvima bio Mladen Kuzmanović, upozorilo na činjenicu da je pojava kajkavske zbirke *Morje zvun sebe* Ernesta Fišera iz 1978. godine predstavljala značajan datum ne samo u kontekstu kajkavske nego i općenito hrvatske poezije druge polovice 20. stoljeća. Razlog tome je činjenica da je to bila prva zbirka pjesama u prozi na kajkavskom jeziku, a osim toga radilo se i o jednoj od rijetkih kajkavskih zbirki egzistencijalističke tematike i razlogovskog prosede. Gotovo u isto vrijeme Ivan Golub je objavio svoju kajkavsku zbirku *Kalnovečki razgovori* (1979.), koja je također dala novi, Fišerovoj filozofičnosti suprotan, svakodnevni ton suvremenoj kajkavskoj poeziji, čije su mogućnosti do krajnjih granica – približavajući je postmodernizmu – otprilike u isto vrijeme propitali prije svih i Zvonko Kovač (tada još bez kajkavske zbirke) i Ivo Kalinski, koji 1979. objavljuje svoju kajkavsku zbirku *Pha kaj*.

Tim je zbirkama, mogli bismo reći, dovršena prva faza obnove kajkavske književnosti koja je započela krajem 1960-ih. Do kraja 1970-ih isprofilirala se skupina kajkavskih pjesnika koji su se tematski i stilski bitno odvojili od tradicije “zlatnog doba” kajkavske poezije prve polovice 20. stoljeća (F. Galović, D. Domjanić, M. Krleža, I. Goran Kovačić). Na scenu je, kako je to danas već utvrdila kritika (J. Skok, C. Milanja), stupila nova skupina pjesnika koja je pokazala (post)modernost suvremene kajkavske poezije. Jedan od glavnih aktera tih procesa bio je upravo Ernest Fišer, koji se kasnije kajkavskim stihovima javljao vrlo rijetko, o čemu svjedoči i njegova novoobjavljena knjiga *Macbeth na fajruntu*, u kojoj je Joža Skok okupio sve Fišerove napisane kajkavske pjesme – njih šezdesetak – dodavši im i nove, do sada neobjavljene.

Marni djelatnik hrvatskog Sjeverozapada

Ernest Fišer je ličnost koja je ostavila dubok trag u književnom, kulturnom i novinarskom životu sjeverozapadne Hrvatske, posebno na potezu Čakovec-Varaždin. Osim što je pjesnik, Fišer je i vrlo uspješan urednik, zatim književni i likovni kritičar te publicist. Završivši studij likovnih umjetnosti, tadašnje jugoslavistike i filozofije, radni vijek započeo je kao prosvjetni djelatnik, a zatim je radio kao novinar, urednik ili voditelj kulturnih i medijskih ustanova i poduzeća u spomenutoj hrvatskoj regiji.

Prvi radni ciklus, od sredine 1960-ih do početka 1980-ih, proveo je u Čakovcu, gdje je radio kao profesionalni novinar i urednik. Kao urednik u Tiskarsko-izdavačkom zavodu "Zrinski" te u Kulturno-prosvjetno društvu "Zrinski" u tom je razdoblju priredio i pogovorima popratio stotinjak knjiga suvremenih hrvatskih pisaca, među kojima je bio i nemali broj kajkavskih pjesnika. U Čakovcu je, između ostalog, krajem 1960-ih uz Dragutina Feletara i Tomislava Đurića pokrenuo prvo *Međimurski*, a zatim i *Kajkavski kalendar/kolendar*, neku vrstu kulturno-publicističkog godišnjaka, u kojem je uvelike objavljivana kajkavska književnost i općenito razmatrana problematika hrvatskog Sjeverozapada.

Krajem 1970-ih Fišer završava svoju radnu dionicu u Čakovcu te od tada do umirovljenja djeluje u Varaždinu. Tamo je, između ostalog, bio direktor varaždinskog kazališta i gradske knjižnice, a od 1991. pa do umirovljenja bio je direktor te glavni urednik regionalnog tjednika *Varaždinske vijesti*, gdje se kontinuirano javljao i kao autor reportažama, kolumnama, intervjuima i drugim novinarskim priložima. Za svoj novinarski rad je i nagrađivan.

Tijekom 1980-ih uređivao je časopis *Gesta* (1978.-1988.), a početkom 1990-ih bio je urednik časopisa *Kaj* (1991.-1993.), čime je također dao znatan doprinos razvoju kajkavske književnosti, ali i samom časopisu. Od 2009. godine do danas urednik je časopisa *Kolo*. Dugogodišnji je član književnih, kulturnih i novinarskih strukovnih društava, kao što su Društvo hrvatskih književnika, Matica hrvatska i Hrvatsko novinarsko društvo, te njihovih varaždinskih i čakovečkih regionalnih podružnica, od kojih je neke i osnovao te im predsjedavao.

Osim vlastitim pjesništvom te spominjanim uredničkim radom, Fišer je velik doprinos hrvatskoj i kajkavskoj književnosti dao i svojim književnokritičkim i književnoznanstvenim radom. U tom kontekstu, uz Mladena Kuzmanovića i Jožu Skoka, pripada među prve sustavnije kritičare i proučavatelje poslijeratnog kajkavskoga pjesništva, što je svoj vrhunac doživjelo u knjizi studija, eseja i kritika *Dekantacija kajkaviana* (1981.), u kojoj ne samo da je dao prve, ali i danas još itekako aktualne interpretacije kajkavskih stihova tada recentnih pjesnika, kao što su Zvonko Kovač, Ivo Kalinski, Stanislav Petrović, Zlatko Crnec, Božica Jelušić i drugi nego je dao i prvi sintezni pogled na cjelinu poslijeratnoga kaj-

kavskog pjesništva, prepoznajući da se početkom 1970-ih pojavljuje nova poetika kajkavske književnosti, koja čini bitan otklon od njezine međuratne tradicije. Fišer je priredio i prvu *Antologiju dječjega kajkavskog pjesništva* (1977.).

Uz spomenute knjige o književnim temama, objavio je i knjige iz područja likovnih umjetnosti *Barokni iluzionizam Ivana Rangera* (1977.) i *Slavko Stolnik* (1985.), napisao je i monografiju *Varaždinske barokne večeri* (1995.) te spomenknjigu *Novinstvo Varaždina* (1995.) itd.

Od standardnog do kajkavskog jezika

Fišer je do danas objavio ukupno deset pjesničkih zbirki. Zastupljen je u više antologija suvremenog hrvatskog i kajkavskog pjesništva, za svoj pjesnički rad je i nagrađivan, a zastupljen je i u više enciklopedijskih i leksikonskih izdanja. Pjesme su mu prevedene na desetak stranih jezika, a neke su i uglazbljene.

Već sam nagovijestio da Fišer svakako spada među one pjesnike koji su bitno pridonijeli revitalizaciji kajkavske književnosti početkom 1970-ih. No, treba imati na umu da je Fišer svoje pjesnikovanje započeo zbirkama na standardnoj štokavštini, kojim jezikom je pisao i kasnije. Štoviše, taj standardnim jezikom pisani odyjetak njegova stvaralaštva jednako je važan kao i onaj na kajkavskom jeziku. U tom smislu Fišer dijeli sudbinu ostalih dvojezičnih pjesnika koji paralelno pišu i na standardnom i na nekom od nestandardnih jezika (Zvonko Kovač, Ivan Golub, Boris Biletić, Milorad Stojić i dr.).

Prva njegova zbirka bila je *Nagrizeni anđeo*, objavljena 1965., dakle u vrijeme kada su u hrvatskom pjesništvu dominirali pjesnici okupljeni oko časopisa *Razlog*, pa ih zato danas zovemo razlogovcima ili razlogašima. Njihovo pjesništvo karakteriziraju filozofičnost i hermetizam, a budući da radije operiraju pojmovima, a ne slikama, nerijetko se to pjesništvo naziva i *pojmovnim* pjesništvom, prema terminu Ante Stamaća. I zbirke koje su slijedile bile su bliske razlogovskoj poetici, a bile su to *Drugi silazak* (1968.) i *Ishodišta* (1972.). Pjesme u tim zbirkama obilježuje misaonost te gotovo i esejizam, pogotovo u pjesmama u prozi. U tim pjesmama Fišer tematizira čovjekova egzistencijalna stanja, govoreći pretežno u kategorijama općega. Tematsko-motivski gledano, u tim zbirkama pronalazimo tipično egzistencijalistički inventar: strah, zebnja, samoća, tjeskoba, čovjekova ugroženost, kojima se ipak u većini slučajeva suprotstavljaju nada, ljubav i sloboda, ili se za njima teži. U tom kontekstu postavlja se i pitanje o čovjekovu položaju u svijetu i o smislu života. Posebna Fišerova tema ipak su riječi. Fišer na mnogo mjesta propituje mogućnosti riječi, pita se o njihovoj ulozi i moći: što su prave, a ne isprazne riječi, koje su mogućnosti iskazivanja, ali i razumijevanja.

Nakon spomenutih prvih triju zbirki na standardnom jeziku, 1978. pojavila se spominjana zbirka *Morje zvun sebe*, u cijelosti pisana kajkavskim jezikom. Fišer je u tu zbirku prenio dio svoje razlogaški intonirane poetike, što je do tada bilo gotovo nezamislivo, možda i njemu samom. No, već je i u toj prvoj Fišerovoj kajkavskoj zbirci bilo primjetljivo da je od apstraktnosti koraknuo prema konkretnosti, koja u najnovijim kajkavskim stihovima i prevladava, iako je zadržao i temeljnu misaono-egzistencijalističku intonaciju.

Zbirka koja je slijedila, *Sjeverozapad* (1981.), već svojim naslovom upućuje na konkretiziranje pjesnikovih interesa, a zanimljiva je i zbog toga što u njoj ima i kajkavskih i stihova na standardnom jeziku. Tko se jednom zarazi kajkavskim stihovima, teško ih se poslije rješava, rekli bismo. Kod Fišera se tako očito i dogodilo, jer je nakon iskustva pisanja kajkavske poezije sve do danas ostao vjeran tome jeziku, pa je većina onoga što je nakon *Sjeverozapada* napisao upravo pisano kajkavštinom. Osim mjesnih, u toj su zbirci konkretizirane i vremenske koordinate, pa pjesme više ne govore o Povijesti kao takvoj, nego o povijesti koja se događa u trenutku pisanja, o konkretnoj povijesnoj situaciji.

Kronološki gledano, prva sljedeća zbirka nakon *Sjeverozapada* bila je *Majstori zebnje* (1982.), no pjesme iz te zbirke nastale su sredinom 1970-ih, dakle u vrijeme kada je pisao još samo standardnim jezikom, pa bismo tu zbirku zapravo trebali promatrati u kontekstu prvih triju zbirki. U prilog toj tezi ne ide samo standardni jezik nego i poetika tih pjesama.

Sljedeća Fišerova zbirka, *Otisci* (1989.) predstavlja ustvari izabrane pjesme, kojima su pridodane novonastale pjesme. A među njima su ravnopravno zastupljene i one na kajkavskom i one na standardnom jeziku. Svojevrsnu rekapitulaciju dotadašnjeg Fišerova pjesničkog rada predstavljala je i knjiga *Pohvala tihom slogu* (2003.), u kojoj nalazimo izbor iz sveukupnog dotadašnjeg Fišerova pjesništva, uz nešto novih pjesama, od kojih su neke potpuno uronjene u stvarnost: od problematiziranja odnosa Europe prema domovini te tematiziranja Domovinskog rata, preko zavičajnih čakovečko-varaždinskih varijacija, do praktički intimnih pjesama posvećenih bliskim osobama. U toj zbirci Fišer donosi i svoje nove kajkavske pjesme koje su na tragu onih na standardnom jeziku.

Sabrana kajkaviana Fišeriana

I najnovija Fišerova zbirka, *Macbeth na fajruntu*, rađena je po principu okupljanja postojećih pjesama kojima su dodane nove. No, za razliku od dotadašnjih dviju, ova obuhvaća samo Fišerovu kajkavsku dionicu, što je, po meni, bila dobra odluka priređivača i autora, jer se radi o važnom opusu u kontekstu poslijeratnoga kajkavskoga pjesništva, koji je sada pregledno izložen na jednome mjestu.

Zbirka je podijeljena u tri dijela. Prva dva čine ranije objavljeni kajkavski stihovi okupljeni u cikluse/zbirke *Morje zvun sebe* (1978.) i *Cajngeri življenja* (2003.), a posljednji čine “novi i najnoviji versi, 2004.-2013.,” okupljeni pod naslovom *Garestinske luči i kmice*. Nasljeđujući svoju još u vrijeme razlogovaca formiranu poetiku, i najnovije Fišerovo kajkavsko pjesništvo zadržalo je dozu refleksivnosti te okrenutosti egzistencijalističkim temama. No, dok je u ranijim zbirkama pjevao o čovjekovoj ugroženosti na načelnoj, egzistencijalističkoj razini, u najnovijim pjesmama pjeva u prvom licu o ugroženosti lirskog subjekta kao jedinke, a ne generičkog bića (*Najemput zaroblen v puščavi sumlji*).

Najnovije pjesme ipak je obilježilo okretanje neposrednoj zbilji i intimno-obiteljskom arealu (“*hižnom bitku*”). Što se tiče odnosa prema društvenom zbilji, kao i u prethodnim zbirkama i u ovoj lirski subjekt na više mjesta propituje odnos domovine i Europe, s istim zaključcima o indiferentnosti potonje, a osvrće se i na neke svjetske događaje i trendove (*Stoletje novo se otpira*). Mnogo je od tih motiva naglašenija ipak zavičajna komponenta, do te mjere da su neke pjesme gotovo pohvalnice zavičaju, odnosno pojedinim zavičajnim događajima i ličnostima (*Ajngel na gradski hiži, Barokne večeri, Na Stančičevom placu*).

U novim pjesmama Fišer se vraća još jednoj svojoj staroj temi, pitanju jezika i iskazivanja, a posebice pitanju kajkavštine. Tog se pitanja na gotovo programatskoj razini dotaknuo u pjesmi *Na križopotju* iz prethodne kajkavske zbirke, u kojoj traži da se “materinska riec” uvijek iznova obnavlja i dograđuje. U matoševski intoniranoj pjesmi *Kaj sme zgrešili?*, kao i u pjesmi *Zvirišča zavičajna*, iskazuje privrženost “*lingui kajkaviani*”, koju kao “jezik naš hižni, domaći” nosi “pri sercu”. Privrženost *hižnom jeziku* sukladna je i privrženosti obiteljskom krugu. Obiteljsko-intimne reminiscencije, radikalno najavljene u posljednjoj pjesmi prethodnog ciklusa (*Spovedanje čerki*), u najnovijim se pjesmama provlače kroz većinu pjesama, a potpuno im je posvećen ciklus *Detelica ze štiri lista*. Zbirka ipak završava ciklusom *Triptih o duši i smerti* u kojoj lirski subjekt promišlja o smiraju života i onostranosti.

Sagledavši ukupno Fišerovo kajkavsko pjesničko stvaralaštvo sadržano u ovoj knjizi, vidljivo je da je kroz proteklih trideset i pet godina – od prve kajkavske zbirke *Morje zvun sebe* (1978.) do danas (*Garestinske luči i kmice*, 2013.) – prošao put od pjesme u prozi, refleksivnosti i apstraktnosti u prvom, do rimovanih stihova i soneta te zavičaja i intime u posljednjem kajkavskom ciklusu. Ipak treba naglasiti da se to *pojednostavljivanje* pjesničkog stila i premještanje motivskih okvira nije dogodilo naivno i nametljivo, odnosno podilazeći danas prevladavajućem simplifikatorskom i banalizatorskom ukusu, nego na pravi – misaonošću oplemenjeni – fišerovski način.

(*Kolo*, br. 1-2/2014.)